

АЖАБАЙДАЛНАЙ ӨӨР ЯНЗЫН ЗҮЖЭГ ГҮ?

Ажабайдалыг үнэхөөрөөшье Агуухэ театр гээшэ аа гү гэжэ би заримдаа һанагшаб. Барагдашагүй олон үзэгдэлнүүдтэй, тоолошогүй олон хабаадаха нюурнуудтай, эхишьегүй, захашьегүй зүжэг...

Һайн режиссер зүжэг найруулгадаа, эрьелдэдэг тайзан хэрэглэдэг гээшэ. Тиихэдээ тэрэ тайзанаа хэдэн хуби болгожо хубаагаад, элдэб үзэгдэлнүүдтэ таараха декорацинуудыг уридлан бэлдэжэ, зохёон байдаг. Эгээл тэрээн шэнгээр манай бүмбэрсэг дэлхэйн голоо тойрон эрьелдэхэдэнь, үдэр һүни, үбэл зун һэлгэнэ, үхибүүд дэлхэйдэ түрэнэ, үрэнһөө сэсэгүүд задарна. Хүүгэн һананай удаа хүдэр шамбай һанан ерэнэ, хүгшэрхын далай үзэгдэнэ. Энэ эхишьегүй, захашьегүй зүжэгтэ мүндэлһэн хүүгэд тэмээшэлэн барин хүлдэ ороно, халуун хүйтэниие, үлдэхэ даарахыг, хараалгаха сохюулхыг, үрээлгэхэ үмэгшэлхыг бултыг дабажа гарана. Эгээл тиихэдээ тэдэнэр хара сагаан хоёрой, хараал үрээл хоёрой, жаргал зоболон хоёрой заха үзүүрыг үзэжэ, илгааг ойлгожо эхилнэ. Нэгэ бага томохон болоходоо, тэдэнэр дурлалсана, инаглалсана, хэрэлдэнэ, хэрхирэлдэнэ, шууялдана шурхиралдана, уйлалдана дуулалдана, бардамлана бахархана, ноёрхоно нохойрхоно, тэнэглэнэ мунхаглана, тэншүүртэнэ зүнтэглэнэ...

Ажабайдал гэжэ нэрэтэй "зүжэгэймнай" наадаха нюурнуудай дунда элдэб аяг зантай, эрдэм һургуулигтай, мэргэжэл шадабаритай хүнүүд дайралдана. Гүрэн түрэг толгойлогшод, гүзээ ехэтэ депутадууд, сэмүүн сагыг һамбаашалан, тэһэ баяжагшад, сэрдэгэр гэдэһээ бүглэхэ самсагүй гуйраншад, буян үйлэдэхын хойноһоо үдэр һүнигүй оролдогшо Бурхан багшын шабинар, шүдхэртэшье, үхэдэлдэшье этигэдэггүй шүлшэггүй дээрмэшэд, алууршад, арад зоной тулада бүхы һанаараа хара ажал хэгшэд, араата мэхэ гаргажа, бэлэхэниег хараад хатарагшад, эсэшэ сусашагүйгөөр эрдэмэй орьёл өөдэ абирагшад,

элдэб янзын халихай ябадал гаргагшад тайзан дээрэ бэе бэээ нэлгэн үнгэрнэ. Тэдэнэй дунда ухаатайшые, дунгяашые, номгоншые, галзуушые, харатайшые, хэрүүлшэшые, айраншые, ёборгоншые, игдамшые, шэрүүншые хүнүүд дайралдана.

Мүн тэдэнэр бэеынгээ түхэл дүрсөөршые элдэб ондоонууд юм. Тэдэнэй дунда тэрхэгэр, тархагар, няасагар, няапагар, хабшагар, хобшогор, халхагар, хүлхэгэр, һарсагар, һэрсэгэр, онигор, анигар, жэрбэгэр, гулдагар, гандагар, данхагар, мархагар, морхогор, дарнагар, арьягар, тугжагар, тэнзэгэр, шалхагар, сэлхэгэр, сэлсэгэр, бэлсэгэр, пилхагар, палхагар. тэсхэгэр, мольһогор, бүлхэгэр, балхагар, палдагар, зантагар, зэнтэгэр, һойногор, һүүзэгэр, бүгдэгэр, бэгзэгэр, гүхэгэр, дүхэгэр, хитагар, матагар, жүлжэгэр, малжагар, оодогор, шахагар, пандагар, пагдагар, һүрмэгэр, һэртэгэр, һаглагар, һэглэгэр, борсогор, морхигор, багжагар, шиилагар хүнүүд түхэрээн тайзан дээрэ ээлжээлэн харагдана.

Жэшээнъ, нам тухай энэ зүжэгтэ ремарка бэшэхэ гэбэл, 48наһатай, үхэр жэлтэй, һойногор ута бээтэй, задарюун хара шарайтай, бүлхэгэр нюуртай, дээдэ эрдэмтэй, эрдэмэй хүрээлэндэ ажалладаг һамгатай, дээдэ һургуулида һурадаг басагатай хүн гэжэ хэлэхэ болоно. Саашанъ хэлэхэдээ, энэ хүмнай олон жэлэй туршада "архи гээшэ ангиин дайсан, тиимэ һэн тула тэрэниие үгы хэхэ!" гэһэн уряал доро тэмсэбэшье, ехэ илалта туйлажа шадаагүй, харин диилдэн алдаһан хүн гэжэ нэмэхэ байха. Мүнөө үедэ тэрэ хүн нүхэдэйнгөө баалалтаар архитай тэмсэхээ болинхой, теэд хэзээ дахинаа тэмсэжэ эхилхэнь мэдэгдээгүй, найдалгүйхэн худа гээшэ гэжэ зарим зон тоолодог гэжэ үргэлжэлүүлхэ болоно.

Ажабайдалые театр гэжэ тоолохо болоо һаа, теэд хэмнай зүжэгэй автор, найруулагша режиссер болоно гээшэб?! Бурхан багшал болоно ха даа гэжэ харюу үгэхэһөө бэшэ, ондоо харюу олдоногүй. Ажабайдалда эгээл театртал адли комеди, трагединүүд, зүришэлдөөтэ конфликтнүүд,

hanaгдаагүй сюжетүүд, орёо фабула, бархирмааршье, энеэмээршье диалог болон монологиуд, элдэб эсын персонажнууд, найн, муу талын геройнууд дайралдадаг гээшэ.

Теэд ажабайдал – театр бэшэ, ажаһуугша хүн бүхэн – актер бэшэ. Ажабайдал гээшэ театрта орходоо, орёошье, уташье, гүнзэгышье, бусайдангышье байдаг. Ямаршье ехэ бэлигтэй драматург гү, али уран зохёолшо ажабайдалые бүхүдэнь харуулжа яашье шадахагүй!

Тиимэхээ энэ дэлхэйдэ ажамидарһан хүн бүхэн таагдашагүй орёо юртэмсэ мэтэ ха юм. Голшье рольнуудые наадагшад, гол бэшэшье рольнуудые наадагшад аб адли орёо байдаг. найншье талын геройнууд, муушье талын геройнууд зүжэгтэ ороходоо, ажабайдал соо тон ондоогоор худхарһан, бусайдаһан тула, энэ хүн найн гү, али муу гү гэжэ сэхэ заахань тон хүндэ юм. Хара, сагаан ханаан, илдам, хэрзэги зан, үнэн, худал ябадал, ухаатай, мунхаг ааша, зоригтой, аймхай хэрэг, сэхэ, билдагууша сэдхэл гэхэ мэтэ булта худхараад, хүниие ойлгохонь бүри орёо болгоно.

Эгээл тиигээд байхада, юунэй түлөө бидэ энэ алтан дэлхэй дээрэ түрөөбиди гэнэн асуудал гаража ерэнэ. Бурхан багша хэлэхэдээ, урдахи үйлынгээ үрээр түрөөбиди гэжэ зааһан байдаг. Тиигэжэ бидэнэр талын зон таладаа жаргалтай гэжэ ажаһууха эрхэтэй болонобди, үри хүүгэдээ үндылгэнэбди, урсаханшье хаа, гэр орбойлгон баринабди, жэмэстэ мододые жэрылгэн таринабди, буряад эрын гү, али эхэнэрэй бүтээхэ 9эрдэмдэ нуранабди. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, хүн гээшэ энэ дэлхэй дээрэ түрөө хадаа ажал хэхэ уялгатай. Теэд ажал гээшэ элдэб байдаг. Дуратай ажалаа хэбэл – жаргал, дурагүй ажалда һалирбал – зоболон. Хара гэдэхээ тэжээхын тула баалалтаар хэнэн ажал гээшэ богоолой ажалдал тон адли. Зүгөөр ажал хэлгэ гээшэ хүниие ондоо амитадһаа илганан эгээл түрүүшын шэнжэ болоно гэжэ мартаха ёһогүйбди.

Хоёрдохи илгаань гэхэдэ, эрдэм номдо һуралга болоно. Малгайтай мал гүүлэхэгүйн тулада хүн гээшэ эрдэмдэ

нураха уялгатай. Ямаршые ажал хэхэдэ, эрдэм хэрэгтэй болодог. Тиигээдшые хүн хадаа урдахи, хойнохиёо мэдэхэ, түрэл арадайнгаа түүхээр, соёл болбосоролоор хонирхохо, ухаагаа гүйлгэн ухамайлха зэргэтэй ха юм даа. "Эрдэмтэй хүн толон соо ябаха, эрдэмгүй хүн манан соо ябаха" гэжэ дэмы хэлэгдээгүй байха.

Гурбадахи илгаань хадаа бээе сэхэ сэбэрээр абажа ябаад, хойшонхи наһан тухай бодолго болоно. Энэмнай юун гээшэб гэхэдэ, арбан хара нүгэл хэхээе тэбшэхэ, арбан сагаан буян үйлэдэхээе бодохо гэхэн хэрэг болонол даа. Энээн тухай оло дахин хэлэгдэдэгшые, бэшэгдэдэгшые гээшэ. Теэд гансал онсолон тэмдэглэхэ юумэн юуб гэхэдэ, хүн гээшэ хойшонхи наһаяа өөрөөл зохёожо шадаха юм, тэрэнэй хэһэн нүгэлые хэншые арюудхажа шадахагүй гэхэн бодол болоно.

Боди сэдхэл олохо замдамнай манда бурханай шабинар болохо ламанар харгыемнай заажа үгэдэг гээшэ. Теэд хүүлэй үедэ тэдэнэрэймнай хоорондо нэгэ багахан хёморол болоод абаба гэжэ хүн зон уншаһаншые, дуулаһаншые байха. Минии һанахада, тэдэнэрые хүлисэхөөр юм. Ушар юуб гэхэдэ, тэдэнэр үшөө бурхан боложо түрөөдүй, мандал адли хүнүүд ха юм. Тиигээдшые хүн түрэлтэнэй бии болохоһоо хойшонхи түүхэ абажа харахада, ямаршые шажан өөрынгөө һургаал дэлгэрүүлхын тула шуһата дайнуудые хэдэг байһан гэжэ элирдэг.

Жэшээ болгон тоолоо һаа, энэ хуудаһанай хэмжүүр хаанашые хүрэхгүй, багадаа зэргэтэй. Ажабайдалай театр бэшэшые һаань, хүн бүхэн өөр өөрынгөө "ролиие" шадамар бэрхээр гүйсэдхэхэ гэжэ оролдохо ёһотой. Ушар юуб гэхэдэ, хүнэй наһан мүнхэ ха юм. Тэрэнэй бэеынь хүгшэржэ һалаашые һаань, мүнхэ һүнэһэниинь, ухаан бодолынь, үри хүүгэдынь, хэһэн ажалынь үлэнэ ха юм. Энээн тухай Дондок Улзытуев иигэжэ бэшэнэ:

Үершье, түймэршье, үймөөншье хадаа,
Үхэлшье, зоболоншье, жаргалшье хадаа
Үлгэн замбиин үргэһэн болоод лэ,
Үедөө нэгэтэл үнгэрдэг юм даа.
Нажаршье, намаршье, нараншье хадаа,
Наһаншье, дураншье, хабаршье хадаа
Намжаа замбиин наадан болоод лэ,
Наяран дуулаһаар үнгэрдэг юм даа.
Үнэншье, худалшье, нүгэлшье хадаа,
Үдэршье, хүнишье, үбэлшье хадаа
Үбгэн замбиин үльгэр болоод лэ,
Үгын долгёор ушардаг юм даа.
Үнгэрһэн юумэн үнгэрөө гээд лэ,
Үнэнһөө энээндэнь бү этигэ.
Үнгэрөөд, һөөргөө бусадаг юм даа,
Үедөө нэгэтэл ырьедэг юм даа.

Дондок БАЛЪЖИНИМАЕВ

“Буряд Үнэн” һонин, 1997 оной августын 9